

ULOGA BIBLIOTEKE U AFIRMACIJI GLAGOLJICE KAO POVIJESNO-KULTURNOG FENOMENA

Naučna biblioteka u Rijeci je u okviru svoje šire kulturne djelatnosti prije pola decenija postavila prigodnu izložbu Glagoljice koja je ostala trajnom zbirkom. Time je Biblioteka izvršila jedan zadatak na afirmaciji i proučavanju ovog velikog fenomena pismenosti, jezika, knjige i nacionalne kulture. Ne treba posebno naglašavati koliko je važna i prijeko potrebna upravo na ovoj osjetljivoj i po povijesnoj sudbini izuzetnoj točki — ovakva dokumentarna, instruktivna i informativna izložba koja nas vodi kroz vremenski prostor jednog milenija kulturnog i narodnog života ovoga kraja.

U okviru ovog zadatka Biblioteka želi kompletirati dokumentarnu zbirku čitavom građom glagoljice iz istarsko-kvarnersko-primorske regije te dopuniti izložbu prikazom pojave i razvoja znanstvene misli o fenomenu glagoljice.

Petogodišnji život izložbe pribavio je dragocjena mišljenja o takvom pomalo osebnom načinu djelovanja a i vrijedna iskustva o ovom vidu populariziranja stručnih i znanstvenih rezultata iz našeg kulturnog fonda.

Cilj je izložbe da pruži našoj publici spoznaju o korijenu vlastite kulturne tradicije, a strancima snage i ljepote njene osebnosti. Izložba je prikazala glagoljicu kao izvorno slavensko pismo koje je očuvavši i na tlu latinske knjige svoju vlastitost, postalo jedinstven fenomen u kulturno-historijskom evropskom prostoru. Na krajnjem zapadu svoje zemljopisne raširenosti, na istarsko-kvarnersko-primorskom području, doživjelo je ono svoj najbujniji i najtrajniji procvat. Od ćirilometodske misionarske akcije u IX. stoljeću do posljednjih svjedočanstava o upotrebi glagoljskog pisma u XIX. stoljeću, protekao je život ove pismenosti kroz cijelo jedno tisućljeće. Izložba prikazuje kako je glagoljica u nas prožimala život liturgije, prava, društvenih ustanova, lijepe književnosti, znanosti i život svakidašnji. Kako je omogućila kulturu našeg čakavskog jezika, izraz naših kulturnih sadržaja. Izložba pruža sliku razvoja glagoljice u povijesnom vremenu, u zemljopisnom prostoru i u ljudskom ambijentu. — Izložba glagoljice je aktualna po tome što objavljuje neke od najnovijih istraživačkih rezultata do kojih je doveo intenzivan znanstveni interes za glagoljicu nakon oslobođenja. Podaci su prevedeni koliko god je moguće, u jezik zornih simbola, interpretirani su raznolikom, slikovno atraktivnom, originalnom u faksimilima reproduciranom građom. Vrlo je velik doprinos izložbi osebnost postave i oblikovanje prostora — djelo

Sl. 14 — Naučna biblioteka Rijeka izložbena dvorana glagoljice (detalj)

inž. arh. Igora Emilija. Stvorene su tematske i prostorne cjeline koje vode postupno gledaoca kroz jasan raspored i slijed sadržaja. Za izlaganje zapravo neprikladna, plošna materija, dobila je trodimenzionalnu vrijednost a potcrtane su njene izražajne kvalitete. Emili nije stvorio indiferentan okvir eksponatima, već je ušao u sadržaj materije, okružio je ugodajnom atmosferom pa je i prostor postao aktivni nosilac izložbene teme. U takvoj definiciji prostora izložba nije hladno nabranje i izlaganje činjenica, već živi ambijent koji se svojom obojenošću pridružuje građi i ostavlja dubok i trajan dojam.

Kroz izložbu je prošlo mnogo desetaka tisuća posjetilaca, prosječno 10.000 godišnje. Prolazila je i prolazi publika svih dobi, naobrazbe, zanimanja, iz čitave Jugoslavije i iz inozemstva. Značajan je kvalitet izložbe što može zadovoljiti podjednako vrhunskog stručnjaka kao i prosječnog posjetioca. Z zadovoljni smo što možemo između mnogobrojnih, citirati utisak Miroslava Krleže koji je zapisao u knjigu utisaka »Izložba je savršeno djelo« ili sveuč. prof. iz Beča dr. Hamma koji je u ime učesnika simpozija o glagoljici zapisao: »Ja još nisam vidio izložbu koja bi tako neposredno, tako duboko i ujedno tako poučno djelovala na svoje posjetioce«.

Zukovska, član Instituta ruskog jezika Akademije nauka iz Moskve kaže: »Izložba nam je otvorila golem i divan svijet glagoljske kulture na jugozapadu slavenskog teritorija. Pokazana je široka rasprostranjenost glagoljice, kako u teritorijalnom smislu, tako i u svim oblastima života Slavena. Postaje jasno da glagoljica nije bila pismo samo crkvenih knjiga i literature, već se je upotrebljavala i u državnim i pravnim aktima, u nauci i u svakidašnjem životu. Vrlo je važno da su glagoljicu upotrebljavali različiti socijalni krugovi, počevši od kneza i župana pa do umjetnika-slikara i rezača kamena. Bogati materijal izložbe dopušta pretpostavku da će daljnja istraživanja dati još predmeta svakidašnje upotrebe s glagoljskim natpisima, a možda čak i obično dopisivanje u narodu, slično onom koje su pronađene na Novgorodskoj povelji u Brestu«.

Dr. Hamm je još zapisao: »U bogatstvu eksponata i njihovom naučno vrlo dobro fundiranom rasporedu, značajna je njihova rječitost. Svaki je spomenik cijelo poglavlje o kojem iole spremni nastavnik može govoriti cijeli sat.«

Golemi dio zadatka izložbe orijentiran je upravo prema školama, obrazovanju omladine. Upravo interes škola iz svih krajeva zemlje, svih usmjerenja i stupnjeva, dokazuje da je ova građa nedovoljno zastupana u nastavnim programima. Pružena tematika na izložbi je sugerirala naslove školskih zadaća, seminarskih i diplomskih radova. Biblioteka je često preuzimala mentorsku i konzultativnu ulogu u njihovoj izradi. — Ohrabruje i interes ostale publike, u vrijeme kada se općenito zanimanje za istinske kulturne vrijednosti priglašuje konfekcioniranom zabavom i mnoštvom umjetničkih i kulturnih surrogata. — U mnogo slučajeva izložba budi neke zavičajne registre. No upravo zbog toga što posize u mnoge životne sadržaje ovog tla, njena je informacija opsežna, obuhvatna i uvjerljiva.

Svaka izložba ima svoje neispisane podnaslove, višestruka značenja, sugestije. Tako nam se i glagoljica — uz dokumentarno saopćenje o drevnosti, rasprostranjenosti i specifičnosti naše najstarije pismenosti, književne i knjiške kulture — javlja i kao integralni dio osebuje kulture istarskog i primorskog područja. Javlja se kao živ, neizdvojiv fenomen one umjetnosti i

kulture koja je u istraživanjima Istre nakon oslobođenja značila pravo otkriće. I glagoljica proizlazi iz istih potreba, mogućnosti, nastrojenja kao i sve druge duhovne i materijalne emanacije našeg kraja. Progovara kroz nju domaće tlo, pučki duh, koji se objavljuje kod graditelja u njegovom shvaćanju gradnje i prostora, kod klesara u njegovu smislu za sažeto, plastično oblikovanje, kod slikara u njegovu osjećaju za pripovjedalačku zornost. Otkriva nam se intimna povezanost između svih ovih vidova umjetničkog izraza koji su nikli i rasli iz istih preduvjeta tla i života, iz istog društvenog i narodnog korijena.

Sav naš kulturni izraz slijeva se u jedan vremenski i prostorni kontinuum, u jednu jedinstvenu, karakterističnu i specifičnu pojavu. Na taj način cijela istarsko-primorska kulturna ostavština odaje osobit doseg. Ona sadrži nešto temeljno, prvotno rođeno neposredno i nužno iz života kraja i iz njegova stvarnog i duhovnog podneblja. A to je kao izraz — po naporu i po vlastitosti — jednakovrijedno svakoj značajnoj kulturi u svijetu.

Životna je dimenzija kod glagoljice na poseban način upravo neodoljivo prisutna. Uzbudljivo je kada u materiji, koja je pokrivena patinom historijskog inventara, (pa je ostala zanimljiva samo za stručnjaka), osjetimo pulsiranje života. Kao što kroz oslikane zidove i isklesane kipove i predmete progovara vještina i vizija majstora i puka, tako kroz tekstove glagoljskih isprava i zapisa, kroz knjige, bilješke i natpise, kroz inače konvencijom i predloškom propisane minijature i formulacije kao i kroz nevezane rubne tekstove i likovne bilješke — prepoznajemo zapažanje, osjećanje, intimno razmišljanje pisca ili čitaoca. Otkrivamo jedan pomalo dirljivo poznati poetski, likovni a nadasve životni materijal koji nije samo svjedočanstvo već izravni otisak života. Glas ljudski kroz prostore vjekova.

Ako kodeksi i štampane knjige govore o kulturnoj ažurnosti ovoga kraja, onda u nizu drugih dokumenata otkrivamo njegovo svakodnevlje. Život u brigama i trudu, pitanja koja ga muče, predodžbe i znanje kojima vlada, radosti i boli iz kojih je život sazdan.

Izložba je pokazala da glagoljsko nasljeđe nije ugasla, štura knjiška materija. Estetski i sadržajno vrednovana i komentirana, ona sugerira duh ambijenta i njegove ljudske sadržaje. Kada u toj građi prepoznajemo neke vjekovne, do danas žive konstante ovog tla, onda ova baština odista prestaje biti samo predmet koji zaokuplja znanstvenu pozornost. Ona je dokument koji svojim životnim prizvukom pobuđuje strune ljudskog razumijevanja i prisne dodire s vlastitom tradicijom. Tako je jedan od neispisanih podnaslova izložbe o glagoljici — istarsko-primorski čovjek, njegov svijet.

Dopustite da zaključim iz iskustava Naučne biblioteke i njenih napora oko afirmacije fenomena glagoljice: *treba* nadmašiti konvencionalne i uske okvire obrazovnog i kulturnog djelovanja. Spoznaje o glagoljici moraju obogatiti naš odnos prema vlastitom tlu.